

SOCIJALNE PROMJENE NA DVORU BOSANSKIH KRALJEVA TIJEKOM 14. I 15. STOLJEĆA

(Primjeri nastanka novog plemstva u Bosni)

Dr Pavao Živković

Razmatranja pojedinačnih primjera nastanka novog plemstva u Bosni tijekom XIV i XV stoljeća, u dosadašnjoj našoj historiografiji zaustavljala su se pretežno na primjerima nastalima na posjedima i dvorovima oblasnih gospodara. Spomenut ćemo samo neke: Pribislav Vukotić, Brailo Tezalović, Radič Ozrisaljić.¹ Sve su to osobe koje su ugled, položaj i status novog plemstva stekli na dvoru oblasnih gospodara Pavlovića i Kosača. Ovoga puta željeli bismo istaći i nekoliko zanimljivih primjera nastanka novog plemstva na dvoru bosanskih kraljeva. Procesi nastanka novog plemstva na dvoru oblasnih gospodara i bosanskih kraljeva u mnogome su bili slični.

Ubrzanim razvojem trgovine, rudarstva i obrta u Bosni u XIV i XV stoljeću, nekolicina domaćih ljudi, posebice onih na položajima u gradovima, na dvorovima bosanskih kraljeva i krupnih velmoža, uspio je da zakorači u red novog plemstva, zahvaljujući prije svega sudjelovanju u trgovini. Bavljenjem trgovinom i obrtom jedan broj domaćih ljudi uspio je obogatiti se i svojim ekonomskim statusom približiti se pa čak u pojedinim slučajevima i izjednačiti se sa slojem bosanskog društva XV stoljeća koji se kitio plemenitošću i plimenitom baštinom. Velika bogatstva i ugled stječu u Bosni i oni

¹ Ćirković, S.: Počteni vitez Pribislav Vukotić, Zbornik FF u Beogradu, X/1, (1968) 259—276; Živković, P.: Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, X-2/1974, 31—53; Isti, Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića. Prilozi IzI u Sarajevu IX-1/1973, 319—325; Isti, Radič Ozrisaljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlovića, Prilozi IzI u Sarajevu, 13/1977, 301—321. Brojne primjere humskog plemstva daje nam Mihailo Dinić u knjizi: »Humsko-trebinjska vlastela, SANU, Posebna izdanja, knj. 397, Odjeljenje društvenih nauka, Beograd 1967. Tu su i brojni primjeri samo uzgredno spomenuti u radovima: Kovačević—Kojić D.: Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države, »V. Masleša«, Sarajevo 1978; Ista, O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne, Radovi FF u Sarajevu, VI/1971, 143—153; Voje, I.: Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku, ANUBiH, Djela, knj. 49, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo, 76; Živković, P.: Tvrtko II Tvrtković, Bosna u prvoj polovini XV stoljeća, Sarajevo, 1981; Isti, Učešće bosanske vlastele u diobi Konavala. Prilozi IzI u Sarajevu, 15—16/1979, 181—188. Isti, Utjecaj primorskih gradova na ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u 14. i 15. stoljeću (Pojava građanske klase i novog plemstva), »Univerzal« Tuzla, 1986.

bogatiji slojevi gradskog stanovništva, prije svega trgovci, kakav je slučaj sa: Mikojevićima — Tezalovićima, Pribjenovićima — Muržićima, Pohvalićima, Doberkovićima, Crijepovićima — Vukotićima, Obradovićima, Stančićima, Ljubavićima, Sirinićima, Radmilovićima i nizom drugih. Sve ih možemo svrstati u kategoriju krupnih trgovaca, čiji kapital, zabilježen samo u notarskim knjigama Dubrovačkog arhiva, ima vrijednost od jedne do nekoliko tisuća dukata.

Ova kategorija trgovaca, dvorskih, gradskih i drugih dostojanstvenika, uspjela je nešto trgovinom, a nešto dvorskom i gradskom službom izboriti status novog plemstva i građanske klase. Neki su od njih imali i svoju plemenitu baštinu koja se prenosila u naslijeđe. Tako su stvarani osnovni preduvjeti za nasljedno plemstvo. Slučaj je to, na primjer, sa: Stančićima, Obradovićima, Crijepovićima — Vukotićima, Tezalovićima i drugima. Oni su sastavni dio nove klase u Bosni koja se formira, naročito, u posljednjem desetljeću XIV i tijekom XV stoljeća. Ta nova klasa (građanstvo i novo plemstvo) skoro u svemu poprima osobine one u primorskim gradovima pa i šire iz zapadne Evrope. Zadržava ona ponešto i domaćega autohtonoga. Riječ je prije svega o plemenitoj baštini i njezinom nasljeđivanju.

Gornji, bogatiji sloj gradskog stanovništva i dvorski dostojanstvenici, koji su se svojim ekonomskim i socijalnim položajem izdvojili od drugog stanovništva, istovremeno se bavi trgovinom, davanjem novca na zajam te dvorskim i diplomatskim poslovima. Poduzimali su razne akcije u vezi sa zakupom carina, solana, rudarskih jama te davanja novca na zajam uz velike profite. Uz sve to eksploatirali su sitne domaće trgovce i obrtnike kroz jemstva i jeftine usluge.

Jedan dio krupnih bosanskih trgovaca i dvorskih dostojanstvenika, koji svoje porijeklo vuku od nižih slojeva bosanskih trgovaca ili čak seoskog stanovništva, zahvaljujući, prije svega, vlastitim sposobnostima, pismenosti i drugim okolnostima, stekao je zavidan ugled i položaj u bosanskom društvu. Predstavnici tog sloja društva nosili su razna dostojanstva i titule koje su bile ranije svojstvene samo vlasteli i to onoj uglednijoj. Tako ih možemo naći među pisarima, poklisarima, protovestijarima, gradskim knezovima, a pojedine i kao plemenite i poštene vitezove. Ugledne položaje i atribute imali su, među ostalima: Bogdan Muržić-Pribjenović, Brailo Tezalović, Radič Ozrišaljić, Rade Crijepović, Pribislav Pohvalić, Grupko Doberković, Pribislav Vukotić, Vučeta Radmilović, Restoje Milogna i niz drugih dvorskih službenika i trgovaca u Bosni. Za najveći broj spomenutih osoba možemo reći da su predstavnici novog plemstva i građanske klase, čiji ideal nije samo baština nego i novac.

Padom Bosne pod Turke jedan dio predstavnika novog plemstva propada, ali nije mali broj ni onih koji su se vrlo brzo uklopili u novi turski poredak i u njemu baštinu pretvoriti u timar, zadržavši i ugled i položaj. Kao karakteristične primjere navest ćemo Stančice u centralnoj Bosni, Mikočeviće, Siriniće, Miloviće, Tulešiće i druge u istočnoj Bosni. U prvim decenijama turske vlasti nije prekinut razvoj trgovine i rudarstva, a s njima i sudjelovanje domaćih ljudi u spomenutim privrednim granama, ali je sada njihov razvoj bio pod neposrednom kontrolom turskih vlasti. Dekadansa u gospodarskom razvoju Bosne, a u vezi s njom i razvoj društvenih odnosa osjeća se postepeno tek u XVI stoljeću kad kudikamo manji broj domaćih ljudi sudjeluje u trgo-

vini s Dubrovnikom i drugim primorskim gradovima. Za to razdoblje razvoja ekonomsko-socijalnih odnosa u Bosni možemo reći da je praćen prelaskom domaće stanovništva na islam.

U red novog bosanskog plemstva u drugoj polovini XIV i, naročito, tijekom XV stoljeća stupa i jedan broj poslanika i drugih kraljevskih dostojanstvenika koje bosanski vladari uzimaju u službu na dvoru.

U diplomatskom komuniciranju Bosne s drugim zemljama u zaleđu i šire, značajnu ulogu igrali su poklisari bosanskih kraljeva koji su u vrelima zabilježeni kao: ambaxiatores, oratores ili samo nuntiusi. Oni zastupaju interese bosanskih kraljeva u kontaktima s drugim zemljama i gradovima. Zahvaljujući tim poslovima neki poslanici dobivaju od kralja vlastelinsko dobro koje ga je uvrštavalo u red bosanskog plemstva. U Bosni je u tim prigodama izdavana i državno-pravna povelja ovjerena kraljevskim pečatom. Pokazuje to primjer povelje kralja Stjepana Tomaša iz 1450. godine, kojom svome pisaru izvjesnom Stjepanu daruje leno.²

Bosanski kraljevi i oblasni gospodari svoje su odane podanike za vjernu službu nagrađivali posjedom. Tako na rimjer, Viganj Milošević iz Kočerina izjavljuje da je služio bana Stjepana II i kraljeve: Tvrtka I, Dabišu, Grubu i Ostoju.³ Mnogo je veći broj primjera darivanja baštinom kod oblasnih gospodara u Bosni tijekom XV stoljeća. Riječ je najprije o Pavlovićima i Kosačama iz vremena vojvode Radoslava Pavlovića, vojvode Sandalja i Stjepana Vukčića Kosače.

Na brojne primjere posjedovanja plemenite baštine stečene tim putem nailazimo kod dešifriranja natpisa s nadgrobnih spomenika. Tako kod Rogatiće nalazimo nadgrobnni spomenik izvjesne »Grubače, vojvode Mitoša počtena kućnica koja bi pokopana na svom na plemenitom.«⁴ U istom kraju nalazimo nadgrobnni spomenik Tvrdiše Banovića, dobrog viteza, koji također bi pokopan na svojoj plemenitoj baštini.⁵ Sličan slučaj je i s počtenim vitezom vojvodom Radivojem Oprašićem.⁶

Na području Bosne kojom je neposredno upravljao kralj i koju Dubrovčani nazivaju »contrata del re« (radi se uglavnom o posjedima koji su ležali u centralnom bosanskom rudarskom bazenu) nalazimo, također, nekoliko primjera natpisa s nadgrobnih spomenika na kojima se navodi da pokojnik leži na svojoj plemenitoj baštini. Jedan od takvih je i Radovan Pribilović koji leži na svojoj zemlji na plemenitoj u Ričici kod Sutjeske.⁷ Najveći broj

² Darovao ga je sa 100 kuća uključujući tu i ljude koji su u njima obitavali. Miklošić, F.: Monumenta serbica, Vindobonae, 1858. (Dalje: Monumenta serbica).

³ Vego, M.: Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH I, Sarajevo, 1962, 13. Imamo još jedan sličan primjer kod Bogčina, sina kneza Stjepka Ugarčića koji leži na svojoj zemlji na plemenitoj u Kotorcu kod Ilidže. Vego, M.: Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH IV, Sarajevo, 1970, 13. (Dalje: Vego, Zbornik natpisa)

⁴ Vego, Zbornik natpisa IV, 25; 31.

Očito je da se radi o ženi dobro poznatoga Mitoša Curića, poslanika na dvoru Pavlovića. Lenno je po svemu sudeći dobio od vojvode Ivaniša Pavlovića za vjernu službu kod njega.

⁵ Vego, Zbornik natpisa IV, 29; Stojanović, Lj.: Stare srpske povelje i pisma I/2, Beograd — Sr. Karlovci 1934, 728. (dalje: Stojanović, Povelje i pisma)

⁶ Vego, Zbornik natpisa IV, 35.

⁷ Thalloczy, L.: Studien zur Geschichte Bosniens und Srebiens im mittelalter, München und Leipzig, 1914, 325—354.

onih za koje se kaže da leže na svojoj plemenitoj baštini, posjed ili leno dobili su uglavnom od bana, odnosno od kralja. Uvođenje u posjed-leno značilo je uključivanje u red bosanskog plemstva. Isti ti ljudi najčešće su dobivali, na dvoru bosanskih vladara, i određene titule, bilo da je riječ o knezovima, vojvodama, protovestijarima, logofetima, tepčijama i drugima.

Na dvoru bosanskih kraljeva nalazimo ljude s raznim zvanjima i zaduženjima počev od logofeta-pisara, preko praefectus aulaca, ili comes palatinusa, koji se još u izvorima zvao dvorski, do podrumara i peharnika.⁸ Imajući u vidu podjelu bosanskog plemstva na vlastelu (posjednike) i velemože (krupne magnate), plemići koji su gospodarili pojedinim česticama zemlje, nazivali su se još i »česnici«, dok su se oni koji su službovali na dvoru, zvali »dvoranici«.⁹

Od dvorskih zvanja u Bosni izdvajaju se: dvorski, komornici, kaznaci, tepčije, dijaci, stavioći i peharnici. Ako se malo više pozabavimo osobama koje su na bosanskom dvoru obnašali ove titule, uočljivo je da se radi u većini slučajeva o članovima vlastelinskog roda. Tako su u vrijeme vladavine Tvrtka I Kotromanića dvorska dostojanstva i titule obnašali: Vukosav Stefanović, Mirko Radojević, Stanac Prijekušić, Vukac Vladisalić, Radoje Radosalić, Stjepan Hlapčić, Juraj Dragičević, Tvrtko sin Vladislava Crnčića, Vukac Vukotić, Petar Klešić, Tvrtko Borovinić, Ivaniš Bilhanić, Stjepan Vlatković, Vladislav Vuković, Radoje Vladimirić i drugi.¹⁰ Svi su oni osim titule »dvorski« opsluživali još i zvanje kneza. Posjedoval su leno, i skoro u svim poveljama i ugovorima sudjeluju kao svjedoci. Bilo je među njima i takvih koji nose atribut župana. Jedan od takvih je i Radoje Radosalić koji je: »ot dvora prijestav župan.«¹¹

Teško je sa sigurnošću ustvrditi da su svi nosioci važnih dvorskih zvanja po svojoj funkciji ulazili u savjet vladara prilikom pregovora bosanskih vladara s drugim vladama i poslanstvima, unatoč činjenici da su za tako nešto postojale sve pretpostavke. Na povelje gotovo svih bosanskih kraljeva, u svojstvu svjedoka, upisan je pristav dvora: »kraljevstva mi dvorski knez.«¹²

Funkcija pristava ili dvorskog kneza bila je stalna, a njeni nosioci su se mijenjali. Rijetki su slučajevi da se jedna te ista osoba s tim zvanjem i položajem javlja dva ili više puta u svojstvu svjedoka na kraljevim poveljama. Funkcija pristava povjeravana je najčešće ljudima iz reda bosanske vlastele. Ima, međutim, i takvih koji su tu funkciju obnašali zahvljujući ugledu stečenome na dvoru ili trgovinom preko koje su se obogatili. Tako neke od svjedoka na kraljevim poveljama nalazimo u svojstvu kastelana grada Visokog, a u isto vrijeme su stekli epitet dubrovačkog građanina. Slučaj je to sa Pribojem Masnovićem, trgovcem i vlastelinom grada Visokog.¹³

⁸ Novaković, S.: Vizantijski činovi i titule u srpskim zemljama od XI—XV veka, Glas SKA, knj. 78, Beograd, 1988. 178—260, 265/66.

⁹ Truhelka, Č.: Državno i sudbeno ustrojstvo Bosne u doba prije Turaka, GZM u Sarajevu, 13/1901, 71—112, 103.

¹⁰ Miklošić, Monumenta serbica, 189; 202; 222; 225; 227; 232; 250; 273; 293; 318; 330; 375; 428; 450; 488.

¹¹ Miklošić, Monumenta serbica, 227.

¹² Stojanović, Povelje i pisma I/2, 164.

¹³ Dubrovački građanin je postao 1398. godine, Historijski arhiv u Dubrovniku (HAD); Reformationes 31. fol. 28. 3. VI 1398. Godinu dana kasnije nalazimo ga u ulozi svjedoka na dvije Ostojine povelje izdate za Dubrovčane s atributom kneza. Stojanović, Povelje i pisma I/2, 422; 426.

Određeni broj domaćih ljudi iz centralne Bosne, zahvaljujući službi na dvoru bosanskih vladara i funkciji koju su obnašali, uspio se uzdići u red novog bosanskog plemstva. Uglavnom su to bili stavioci, logofeti, tepčije i protovestijari. Jedan od primjer jest i Tvrtko Vladjević, brat nešto poznatijeg Vlatka Vladjevića koji je nosio neke od spomenutih titula.¹⁴ U vrijeme kralja Dabiše te funkcije je opsluživao Ivan Radivojević koji je zbog plemenite baštine ušao u red bosanskog plemstva. Spomenuti Radivojević je kroz službu i povjerenje na kraljevom dvoru, vrlo brzo napredovao pa je između 1392. do 1394. godine nosio i titulu kneza.¹⁵ Funkciju stavioca Ivan Radivojević je dobio od kralja Dabiše ponajviše zahvaljujući rodbinskim vezama s njim.¹⁶

Među istaknutije kraljeve ljude na dvoru koji su zauzimali određene funkcije, nalazimo i logofete-pisare. Morali su to, sasvim sigurno, biti pismeni ljudi koji su sastavljali povelje. Uz to oni su često bili i svjedoci na poveljama zajedno s naslovljenom vlastelom. Nije rijedak slučaj da pojedini kraljevi pisari započinju svoju karijeru u svojstvu logofeta, a onda su nešto kasnije prenominirani na položaj protovestijara. Jedan od takvih je i *Restoje Milohna*. U povelji kralja Stjepana Tomaša pojavljuje se on i u svojstvu dvorskog protovestijara, a usporedo stim obavlja i funkciju pisara povelja.¹⁷

Zavidan ugled i položaj postigao je Restoje Milohna na dvoru Tvrtka II Tvrtkovića i njegova nasljednika Stjepana Tomaša. Pomanjkanje vrela iz njegove genealogije, onemogućava nam da nešto više zavirimo u njegovu bližu i dalju prošlost. Jedino pouzdano znamo da je porijeklom iz Livna.¹⁸ Važnu ulogu na bosanskom dvoru igrao je gotovo puna tri desetljeća XV stoljeća (razdoblje od 1422. do 1451. godine). Iz njegova prezimena možemo samo nagađati tko mu je bio otac. Poslužimo li se patronimikom, mogao bi to biti izvjesni Milohna.

Od bivšeg pisara preko protovestijara, zahvaljujući baštini kojom je raspolagao, uključio se u red novoga bosanskog plemstva. Dubrovčani ga tituliraju sa: »spectabilis vir dominus Restoye Milest bosnensis.«¹⁹ U više navrata stavljaju mu Dubrovčani uz ime i atribut kneza. S tom titulom naveden je u nekoliko bosanskih kraljevskih povelja iz XV stoljeća.²⁰ Baštinu kojom je raspolagao mogao je najprije dobiti od spomenutih bosanskih kraljeva, (da li Tvrtka II ili Stjepana Tomaša nismo sasvim sigurni), i to ponajprije za

¹⁴ Truhelka, Č.: Crtice iz srednjega vijeka, GZM u Sarajevu, 20/1908, 423.

¹⁵ Stojanović, Povelje i pisma I/2, 170. Više podataka o staviocu vidi kod Mihaljčić, R.: Stavilac, IČ, 23/1976, 5—20, 13.

¹⁶ Unuka kralja Dabiše bila je udata za Juraja Radivojevića, po svoj prilici bližeg rođaka našega Ivana. Mihaljčić, Stavilac, 18.

¹⁷ Potvrđuju to dvije povelje, jedna iz 1444. godine kojom Tomaš potvrđuje Dubrovčanima ranije dobijene privilegije, i druga iz 1451. godine kojom bosanski kralj sklapa savez s Dubrovčanima protiv hercega Stjepana Vukčića-Kosače. Stojanović, Povelje i pisma I/2, 117; 120.

¹⁸ U povelji koju kralj Tvrtko II daruje bosanskim fratrima 1436. godine navodi se i: »Hristoja de Hlevna camerario nostro«. Fermendžin, E.: Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum registis ab anno 925 usque ad annum 1752. Zagrabiae, 1892, 151. (Dalje: Fermendžin, Acta Boansae)

¹⁹ HAD: Diversa Notariae, 25, fol. 36, 31. III 1441; vol. 26, fol. 129, 14. XII 1442. Usporedi: Živković, Ekonomsko-socijalne promjene, 172.

²⁰ HAD: Acta Consilii Rogatorum 8, fol. 185^v, 11. XII 1442.; Živković, Ekonomsko-socijalne promjene, 172, nap. 20. Stojanović, Povelje i pisma I/2, 117 120. HAD: Acta Consilii Maius 7, fol. 72.

vjernost i odanost kralju i za obavljanje mnogih kraljevskih poslova kako u zemlji tako i izvan nje.

Već smo istakli da je svoju plodnu i uspješnu karijeru Restoje Milohna započeo na dvoru Tvrtka II Tvrtkovića 1422. godine kad se prvi put spominje u vrelima, i to u svojstvu logofeta. Ugovor između kralja Tvrtka II Tvrtkovića i Mlečana pisan 1422. godine napravljen je rukom pisara Restoja Milohne, kancelara bosanskog kralja.²¹ Nekoliko godina kasnije nalazimo ga u svojstvu poslanika spomenutog kralja otpremljenoga u Veneciju da tamošnju vladu upozna s najnovijim planovima svoga gospodara.²² Njegov boravak u Republici svetog Marka u mnogome je uznemirio Dubrovčane koji nalažu svojim poklisarima da ispituju razloge njegova boravka u Veneciji.²³ Tvrtko II ga je 1428. godine spremio u grad podno Srđa, u svojstvu komornika, glasnika i poslanička sa zadatkom da tamo podigne svetodmitarski i konavalski tribut te dohodak od kuća koje je njegov gospodar posjedovao u Dubrovniku.²⁴

Narednih nekoliko godina njemu se gubi trag u vrelima, no, to nikako ne mora značiti da je time prestala njegova aktivnost na dvoru Tvrtka II. Ni u vrijeme nemilosti u koju je njegov gospodar zapao 1434. godine Restoje Milohna ga nije napuštao. Te godine se dubrovačka vlada obraća bosanskom kralju i njemu u povodu neprilika koje su njihovi trgovci imali u Bosni, Restoja tituliraju kao protovestijara bosanskog kraljevstva.²⁵ I u vrijeme Tvrtkova izgnanstva iz Bosne i boravka na ugarskom dvoru u njegovoj prisutnosti nalazimo Restoja Milohnu koji prati svoga gospodara zajedno s Tvrtkom Borovinićem, vojvodom Vladislavom Klešićem i Jurajem Dragičevićem.²⁶ Po povratku u Bosnu sredinom 1435. godine obavio je neke trgovinske poslove za kralja. Preko Dubrovnika isporučio je u Veneciju veću količinu srebra (800 libara) i to bez plaćanja carine. Tom prilikom mu Dubrovčani iskazuju veliku zahvalnost, no, nažalost, ništa se ne kaže u povodu čega.²⁷ Restoju Milohna u svojstvu svjedoka nalazimo na povelji kralja Tvrtka II kojom uzima bosanske fratre u svoju zaštitu. Pritom je naveden kao: »Restoja de Hlevno, camerario nostro.«²⁸

Po povratku Tvrtka II Tvrtkovića 1436. godine u zemlju, zajedno s njim vraća se i Restoje Milohna i na dvoru kralja obavlja komorničke poslove. Njegova aktivnost postaje učestalija i dinamičnija na početku petog decenija

²¹ Ljubić, Š.: Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike, VIII, Zagreb, 1886, 217. (Dalje: Ljubić, Listine). Usporedi: Živković, Tvrtko II Tvrtković, 100, nap. 64.

²² Živković, Tvrtko II Tvrtković, 122.

²³ HAD: Lettere e Commissione di Levante 10, fol. 88, 15. V 1428. Usporedi: Živković, Ekonomsko-socijalne promjene, 172.

²⁴ Div. Not. 16, fol. 192, 25. III 1428. »... Restoe camerarius et nuntius et ambaxiator serenissimi domini regie Tuertchi regis Bosnae...«; Živković, Ekonomsko-socijalne promjene, 173.

²⁵ Živković, Tvrtko II Tvrtković, 171.

²⁶ Monumenta Conciliorum generalium saeculi decimi quinti Concilium Basiliense, scriptorum t. I, Vindobonae 1857, Aegidii Carlerii, Liber de Legationibus, quinta legatio (1435.). Usporedi: Živković, Tvrtko II Tvrtković, 191.

²⁷ Cons. Maius 5, fol. 40', 14. VI 1435.; Živković, Ekonomsko-socijalne promjene, 173.

²⁸ Ferrendžin, Acta Bosnae, 151.; Živković, Tvrtko II Tvrtković, 186.

XV stoljeća. Tako ga nalazimo 1441. godine u svojstvu poslanika Tvrtka II kad zajedno s izvjesnim knezom Ivancem odlazi u Dubrovnik da tamo naplati tribute za bosanskog kralja. Tada je u dubrovačkim notarskim knjigama zabilježen s atributom počtenog viteza.²⁹ Ostaje nam ipak na kraju da nagađamo kada je i od koga dobio to dostojanstvo kojim je čašćen mali broj bosanskih dostojanstvenika. S tim atributom ga nalazimo i godinu dana kasnije (1442) opet u svojstvu Tvrtkova poslanika koji u Dubrovniku podiže tribute za kralja Bosne.³⁰

Pod kraj 1442. godine odlazi Restoje Milohna u grad pod Srđem da tamo deponira novac od prodatog srebra kralja Tvrtka II. Tim povodom dvije strane su međusobno razmijenile povelje o uloženom kraljevom novcu u dubrovačku Komunu.³¹ Posredstvom Restoja Milohna, Tvrtko II je spremio još jednu pošiljku bosanskog srebra na čuvanje u komunu prosinca 1442. godine.³²

Radeći za kralja, usput je obavio i neke poslove za osobne potrebe. U Dubrovniku je unajmio dvojicu tamošnjih ljudi: klesara Živana Radojevića i drvodjelju Maroja Miladinovića da mu, uz novčanu naknadu, urade neke poslove oko gradnje, ali se ništa ne kaže čega.³³

Zavidan ugled uživao je Restoje Milohna i na dvoru kralja Stjepana Tomaša. I kod njega je obnašao funkciju protovestijara, poslanika, a po potrebi i pisara. U funkciji protovestijara spomenut je na početku rujna 1444. godine, i to u jednoj povelji kralja Tomaša izdatoj Dubrovčanima. U njoj se za Restoja Milohnu izričito kaže: »našeg kraljevstva protovestijar, knez Restoje«, a na samom kraju dokumenta stoji: »Ja Restoje protovestijar upisah.«³⁴ U svojstvu protovestijara kralja Tomaša odlazi on u Dubrovnik početkom lipnja 1444. godine da tamo prenese depozit Tvrtka II na novog bosanskog kralja, uz Tomaševo vjerno pismo i da podigne dohotke koje su Dubrovčani plaćali bosanskoj kruni. Tom prilikom su ga Dubrovčani još jednom oslovljavali sa: »dominus Restoe prothovestiaro et ambaxiator serenissimi domini Thomas regis Bosnae.«³⁵

I kod Katoličke crkve uživao je on zavidan ugled, a stim u svezi i određene beneficije. Njegove zasluge za širenje katoličanstva u Bosni, posebno u krajevima koji su se smatrali neposrednim kraljevskim posjedima, su velike. Zasluge su mu velike i u podizanje sakralnih objekata. Od rimskog pape su one bile bogato nagrađivane. Njegov utjecaj na kralja Stjepana Tomaša u mnogome je pripomogao suzbijanju širenja hereze u Bosni. Nije isključeno da je možda i njegovom zaslugom kralj Stjepan Tomaš od patarena postao postao vatreni pobornik katoličanstva. U znak zahvalnosti za učinjene usluge

²⁹ Div. Not. 25, fol. 36, 31. III 1441.

³⁰ Div. Not. 26, fol. 129, 14. XII 1442.

³¹ Stojanović, Povelje i pisma I/1, 516; 517. Tom prilikom je Restoje podigao tribute za kralja, a i sam je bio nagrađen od strane dubrovačke vlade. Cons. Rog. 8, fol. 185'. XII 1442, fol. 186, 11. XII 1442. Dubrovčani ga tom prilikom tituliraju atributom kneza Cons.. Maius 7, fol. 72.

³² Stojanović, Povelje i pisma I/1, 518. Tom prilikom spomenut je on kao počteni vitez.

³³ HAD: Diversa Cancelariae 56, fol. 27, 7. III 1442.

³⁴ Stojanović, Povelje i pisma I/2, 115—117.; Usporedi: Živković, Ekonomsko-socijalne promjene, 174, nap. 36.

³⁵ Div. Not. 27, fol. 152, 5. VI 1444.

i pomoć koju je Restoje Milohna pružao Katoličkoj crkvi u Bosni, papa Eugen IV dodijelio mu je potpuni oprost.³⁶ Eugenov nasljednik, papa Nikola V, još više ga je obasipao darovima i privilegijama. Njega i njegove posjede uzeo je pod svoju zaštitu. U spomenutoj povelji Restoje je i tada još nosio dvorsku titulu protovestijara, a uz sve to i papa ga oslovljava s »plemeniti«.³⁷

U svojstvu protovestijara obavlja u neke poslove i u Srebrenici za svoga gospodara kralja Tomaša svibnja 1448. godine. Pokušao je tamo natjerati dubrovačke trgovce da svoje kuće podižu u kastelu u Srebreniku i da budu opskrbljivači živežnim namirnicama tamošnjeg stanovništva.³⁸

Osim komorničkih Restoje obavlja za Tomaša i neke diplomatske poslove. U vrijeme rata hercega Stjepana Vukčića s Dubrovčanima, odlazi Restoje u grad pod Srđem da s tamošnjom vladom pokuša uglaviti sporazum o savezu protiv Kosače. U Dubrovniku on boravi i u ljeto 1451. godine, i to u dva navrata, noseći prijedloge svoga gospodara o savezu i uvjetima pod kojima bi trebao da bude oformljen.³⁹ Čini se da je njegovo posredovanje na kraju urodilo plodom. Naslućujemo to iz Tomaševe povelje koju je prosinca 1451. godine izdao Dubrovčanima, u kojoj su precizirani uvjeti stvaranja saveza. Spomenutom je poveljom Stjepan Tomaš Dubrovčanima ustupio Vrsinje sa selima, zatim Dračevicu, Risan i Novi. U toj povelji, u svojstvu svjedoka, naveden je i Restoje Milohna sa svim dostojanstvima koje je obnašao: »dvorski, protovestijar knez Restoje.« Uz sve to naveden je on i kao pisac spomenute povelje.⁴⁰ Bilo je to njegovo posljednje javljanje u izvorima.

Restoje Milohna je započeo svoju bogatu karijeru na dvoru bosanskih kraljeva u svojstvu pisara, a tako ju je i završio. Ta činjenica nas upućuje na zaključak da je na bosanskim dvorovima bilo vrlo malo pismenih ljudi. Njemu je po svemu sudeći i ta okolnost pripomogla da se vine u vlasteoski stalež prošavši kroz sve značajnije funkcije na dvoru bosanskih kraljeva.

Restoje Milohna je zaista ušao u red novoga bosanskog plemstva što nam potvrđuje i baština kojom je raspolagao, a koju je u zaštitu uzeo i sam rimski papa. I on, kao uostalom još neki protovestijari i poslanici na dvoru bosanskih kraljeva i oblasnih gospodara, postaje ugledna i utjecajna osoba za koju se zna i u prekomorskim zemljama, u kojima je neko vrijeme i sam boravio u različitim misijama.

Primjera sličnih Restoju Milohni na bosanskom dvoru bilo je još. Mi ćemo se zadržati samo na nekoliko karakterističnih. Nešto više prostora i pažnje zavređuje i porodica Stančić koja se, također, može svrstati u red novoga bosanskog plemstva. Zasluge za to pripadaju dobrim dijelom istaknutoj ličnosti tog roda *Mladenu Stančiću*. Njega nalazimo i među svjedocima na Dabišinih poveljama. Ime mu je upisano zajedno s ostalim najuglednijim predstavnicima bosanske vlastele koja na dvoru okružuje kralja. I on je nosio titulu kneza, a uz to je posjedovao i plemenitu baštinu.⁴¹

³⁶ Jorga, Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades II, Paris 1899, 420. (Dalje: Jorga, Notes II)

³⁷ Fermendžin, Acta Bosnae, 207.

³⁸ Dinić, M.: Za istoriju rudarstva u srednjovekovnoj Srbiji i Bosni I, SAN, Posebna izdanja, knj. 240, Odeljenje društvenih nauka, Beograd 1955, 78.

³⁹ Jorga, Notes II, 449. I tada je nosio titulu kneza. Isto, 454.

⁴⁰ Stojanović, Povelje i pisma I/2, 120.

⁴¹ Miklošić, Monumenta serbica, 225; 226.

Porijeklo i geneza Stančića nisu nam u dovoljnoj mjeri poznati. Otac mu je prema patronimiku mogao biti izvjesni Stanac po komu su on i njegovi potomci dobili drugo ime Stančići. Znamo pouzdano samo to da je Mladen iza sebe ostavio sina Ivana koji zadržava ustaljeno prezime Stančić⁴² Ivan Stančić je također bio u službi kralja Tvrtka II Tvrtkovića. U svojstvu proto-vestijara i poslanika išao je u Dubrovnik da tamo podigne tribute za svoga gospodara zajedno s prihodima od kuća koje je Tvrtko II posjedovao u Republici svetog Vlaha.⁴³ Tom prilikom Dubrovčani ga oslovljavaju s »nobiles vir« ili »dominus« što upućuje na zaključak da je mogao pripadati plemenitom rodu.⁴⁴

Porodica Stančić je uspjela održati i sačuvati svoju plemenitu baštinu dolaskom Turaka u Bosnu. Jedan od članova tog roda dobio je timar 1473. godine, čija se vrijednost procjenjuje na 1724 akče. Riječ je o Vukiću Stančiću koji je držao posjede u Visočkoj nahiji s ovim selima: Poljanica, Južnica, Trnovica i Jazi.⁴⁵ Još jedan Stančić drži timar u tom kraju. Zajedno s Radomjem Zimčićem raspolagao je Radivoje Stančić timarom čija je vrijednost procijenjena na 240 akči, a bila je smještena u selima: Buković i Gajin Laz u Lepenici.⁴⁶

Navedena dva primjera riječito govore da se porodica Stančić uspjela održati i nakon dolaska Turaka i svoju baštinu pretvoriti u timar.

U Bosni je s tim prezimenom bilo još porodica i njihovih članova. Kao primjere spomenut ćemo samo neke: Gojislav Stančić koji 1445. godine u zajednici s Pribinjom Marojevićem i Dobrašinom Veselkovićem obavlja trgovinske poslove u Kreševu i Pod-Visokom.⁴⁷ Tu je i Marko Stančić koji u Bosni nasilno zatvara neke Dubrovčane,⁴⁸ zatim, nama dobro poznati Stjepan Stančić carinik vojvode Sandalja u Vrabcu.⁴⁹ Nismo sigurni da su svi oni bili u nekom bližem pa čak i daljnjem srodstvu. Na Stančiće nailazimo i u Usori te Donjim Krajevima,⁵⁰ no oni sasvim sigurno nisu bili u rodbinskim vezama s onima u centralnoj Bosni.

Zavidan položaj i ugled na dvoru bosanskih kraljeva imao je i *Tomaš Jelesić*, poslanik kralja Tvrtka II Tvrtkovića. O njegovu podrijetlu ne znamo gotovo ništa, ali je zato njegov život i rad, ispunjen zavidnim rezultatima, ostavio dosta traga u dubrovačkom Notarijatu. Iz gotovo nepoznate porodice, zahvaljujući osobnim sposobnostima koje su došle do izražaja u kraljevskim poslaničkim misijama, uspio se uzdići do »nobilesa« ili još više do »cavaliera de Bosna«.⁵¹ U službi kralja Tvrtka II, u Dubrovnik odlazi: »nobiles vir Thomas Jelesich nuntius et ambaxiator« da tamo naplati tribute koje Dubrovčani

⁴² Div. Canc. 36, fol. 258, 5. XII 1407. Usporedi: Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, 176, nap. 44.

⁴³ Div. Canc. 36, fol. 259', 9. XII 1407; fol. 258, 5. XII 1407.

⁴⁴ Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, 1 6, nap. 44.

⁴⁵ Orijentalni institut u Sarajevu: *Defter iz 1468/69*, 216/⁵¹—b.

⁴⁶ Isto, 216/⁵²—b.

⁴⁷ Div. Canc. 40, fol. 170', 28. V 1445.

⁴⁸ HAD: *Lamenta de Foris* 17, fol. 179, 5. II 1444. Usporedi: Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, 177.

⁴⁹ Cons. Rog. 3, fol. 252, 31. V 1425; fol. 258', 7. VIII 1425.

⁵⁰ Više podataka o toj porodici iz Usore daje: Anđelić, P.: *Barones regni i državno vijeće srednjovjekovne Bosne*, Prilozi IzI u Sarajevu, 11—12/1975—76, 29—48.

plaćaju bosanskoj kruni.⁵² U toku 1406. godine u dva navrata boravio je u gradu podno Srđa u namjeri da tamo naplati prihode od kuća kojima je kralj tamo raspolagao.⁵³ Bio je uključen i u pregovore o potvrđivanju Sandaljeva dijela Konavala, zajedno sa tri sela u Primorju.⁵⁴

Obavljajući poslaničke misije za kralja koristio je u pojedinim momentima priliku i za privatne poslove. Prilikom boravka u Dubrovniku 1405. godine zadužio se kod dubrovačkog plemića Pavla Gundulića.⁵⁵

Tomaš Jelesić spada, također, u rijetke Bosance koji su nosili atribut viteza. Njegovi privatni poslovi koje je obavljao u Dubrovniku ostali su neznatni, barem oni koji su ostali zabilježeni u dubrovačkim notarskim knjigama te stoga i nismo u mogućnosti davati bilo kakvu ocjenu o Tomašu Jelesiću kao poslovnom čovjeku, no, sami atributi koje je nosio upućuju na zaključak da je spadao u red uglednijih predstavnika novog plemstva u Bosni.

Među kraljevim službenicima i dvorskim dostojanstvenicima bilo je i takvih koji su nosili titulu župana i uz to još »plemenitog«. Jedan od takvih je Radašin Brajković kojega susrećemo u svojstvu glasnika kralja Tvrtka II Tvrtkovića.⁵⁶ U službi navedenog kralja pojavljuje se on dva puta, jednom u prvoj Tvrtkovoju vladavini 1404—1409. godine, a drugi puta u drugoj njegovoj vladavini 1420—1443. Već u prvom javljanju Dubrovčani ga tituliraju s »nobiles vir« što nas navodi na razmišljanje da je već tada ulazio u red novoga bosanskog plemstva. Osim toga, već sam atribut župana koji je nosio u dovoljnoj mjeri govori da se radi o čovjeku koji je morao potjecati iz plemenitog roda.⁵⁷

Zapažen utjecaj i ulogu na dvoru bosanskih kraljeva imao je još jedan domaći čovjek, Radosav Kodespa. Na dvoru Tvrtka II Tvrtkovića bio je nuntius, ambaxiator i servitor. Unatoč činjenici da je spomenut kao sluga, za njega se u isto vrijeme naglašava da je »plemeniti«.⁵⁸ Za njega se kaže da je bio čovjek kneza Grgura Nikolića, a istovremeno se naglašava da je »nuntius et servitor serenissimi domini regis Bosne«.⁵⁹ U svojstvu poslanika i prokuratora Tvrtka II odlazi u Dubrovnik u namjeri da tamo podigne tribute i naknadu za kuće koje je tamo posjedovao bosanski kralj.⁶⁰ Pritom ga Dubrovčani u dva navrata oslovljavaju s »nobiles vir... procurator et ambaxiator...«⁶¹

Njegov primjer nam jasno pokazuje kako jedan čovjek iz nižeg staleža uspijeva da se od sluge Grgura Nikolića i njegova podanika uzdigne u red plemića, zahvaljujući prije svega službi na dvoru za koje je bio od kralja bogato nagrađen.

⁵¹ Div. Not. 14, fol. 140, 30. VII 1423.

⁵² Div. Canc. 35, fol. 221', 22. IX 1405.

⁵³ Div. Canc. 36, fol. 21, fol. 34, fol. 37'.

⁵⁴ Lett. di Lev. 4, fol. 80', 4. XII 1404.

⁵⁵ Tada je spomenut titulom viteza. Div. Not. 14, fol. 140, 30. VII 1423.

»... MCCC V a di 4. decembrio sopra Thomas Jellasich cavaliesri de Bosna...«

⁵⁶ Div. Not. 16, fol. 222', 7. IV 1430.

⁵⁷ Div. Canc. 36, fol. 123, 23. XI 1406.

⁵⁸ Uz sve to on je i kraljev prokurator. Div. Not. 22, fol. 5', 3. IV 1438.

⁵⁹ Div. Not. 16, fol. 20', 10. XII 1428.

⁶⁰ Div. Not. 20, fol. 7, 23. V 1435. vol. 21, fol. 6', 16. VIII 1433; vol. 22, fol. 134, 7. XII 1438.

⁶¹ Div. Not. 24, fol. 63, 13. V 1440. Jednom drugo prilikom tituliraju ga samo s plemeniti. Div. Not. 22, fol. 5', 3. IV 1430. »... nobilis Radoslavus nuntius, procurator et ambaxiator dicti domini regis Bosnae...«

Veliki broj predstavnika novog plemstva ostaje nam nepoznat u nasljeđivanju plemenite baštine s dolaskom Turaka. Za samo mali broj možemo saznati što je bilo s njihovom baštinom u vrijeme uspostave turske vlasti u Bosni. Baštinu su uspjeli sačuvati i pretvoriti je u timar i članovi porodice Masnovića u centralnoj Bosni. Radoje Masnović, jedan od potomaka iz druge ili čak treće generacije Priboja Masnovića, posjedovao je timar za koji se može utvrditi i njegova vrijednost tijekom 1473. godine kad mu je i dodijeljen.⁶²

Ugledan i po porijeklu vrijedan spomena jest i knez Milivoje Divčić koji je na dvoru kralja Ostoje u službi poslanika, a kod Tvrtka II obavlja službu carinika u Deževici.⁶³ Tu su još Ivan Bilkanić koji je u službi kralja Tvrtka II Tvrtkovića i uz čije je ime upisana titula kneza zajedno s epitetom »plemeniti«.⁶⁴ S tim atributom nalazimo i Ivanca, sina Ivana Bjelojevića, koji je u službi kralja Ostoje i Tvrtka II Tvrtkovića.⁶⁵ Da li je i on posjedovao plemenitu baštinu, i ako ju je već imao, od koga je dobio, ostaje da se nagađa. Bilo je takvih primjera, još a mi ćemo navesti još dva: Doberka Marinića i Juraja Zodinovića.⁶⁶

Nije mali broj kraljevskih službenika i dostojanstvenika koji su plemenitu baštinu naslijedili plemićkim porijeklom, ali isto tako nije ni mali broj onih koji su plemićki status zadobili na dvoru bosanskih kraljeva i oblasnih gospodara. Najveći broj njih je u trajnoj službi vladara. Bilo je, međutim, među njima i takvih koji se, unatoč uključivanju u kraljevske poslaničke misije, nisu uspjeli uvrstiti u red novog plemstva, usprkos činjenici da su te poslove obavljali dugi niz godina. Spomenut ćemo nekoliko takvih primjera: Ivan Radojević, Vladoje Đurović, Tomaš Stanojević, Juraj Ratkovića, Radoslav Putničić i drugi.⁶⁷

Najveći dio gospodarskih i diplomatskih poslova, kraljevi u Bosni povjeravali su ljudima od iskustva, odanost i znanja pa su tako zadobijali ne samo naklonost gospodara nego i plemenitu baštinu.⁶⁸

Znanje, sposobnost i skustvo otvarali su put uključenja u novo plemstvo i mnogobrojnijem krugu ljudi nego što smo ih mi uzeli za primjer i razmatranje. Osobe s velikim iskustvom i znanjem bile su dragocjene za svoje gospodare, kako u vođenju financijskih poslova, tako i u svojstvu savjetnika i poslanika. Po svom utjecaju na gospodara, često su nadmašivali i samu vlastel. Nije to bila karakteristika samo dvora bosanskih vladara i ljudi koji su na njemu bili od utjecaja i položaja nego i s oblasnim gospodarima koji u svemu imitiraju kraljevski dvor. Uzimajući u obzir širok krug njihovih službenika, od carinika do poslanika, protovestijara, dvorskog i drugih dvorskih

⁶² Timar se procjenjuje na 3050 akči i obuhvatao je selo Milodraž i Stup u Visočkoj nahiji. Defter iz 1468/69, 216/51—b.

⁶³ Milivoje Divčić odlazi u poslanstvu bosanskog kralja zajedno s Ivancem, sinom Ivana Bjelojevića. HAD: Sentenza di Cancelaria 5, fol. 134, 24. XI 1414. Div. Canc. 43, fol. 163', 12. VI 1425.

⁶⁴ Nobiles vir comes Yvanec. Div. Canc. 37, fol. 144, 17. XI 1408.

⁶⁵ Sentenz di Canc. 5, fol. 134, 24. XI 1414. Div. Not. 25, fol. 36, 31. III 1441. Div. Not. 25, fol. 142', 13. XI 1441. Comes Yvanaz nuntius et ambaxiator... Cons. Rog. 8, fol. 63', 7. XI 1441.

⁶⁶ Div. Not. 33, fol. 64', 22. XI 1448; vol. 29, fol. 60, 18. V 1445.

⁶⁷ Div. Not. 30, fol. 126' (1446); fol. 127 (1446.) Cons. Maius 2, fol. 127' (1446. vol. 8, fol. 112' (1442); fol. 114, (1442.)

⁶⁸ Miklošić, Monumenta serbica, 481.

dostojanstava, samo kod dvije velikaške porodice u Bosni: Pavlovića i Kosača, mogao bi se napraviti spisak od najmanje dvadesetak takvih osoba, sličnih po napredovanju i uključivanju u red novoga bosanskog plemstva regrutiranoga s dvora bosanskih vladara. Većina od njih uzdigla se do uglednih položaja zahvaljujući znanju i umješnosti u vođenju financijskih, diplomatskih i upravnih poslova.

Zusammenfassung

SOZIALE VERÄNDERUNGEN AM HOF DER BOSNISCHEN KÖNIGE IM 14. UND 15. JAHRHUNDERT

(Beispiele der Entstehung eines neuen Adels in Bosnien)

Dr. Pavo Živković

Dank der beschleunigten Entwicklung von Handel, Bergbauwesen und Handwerk in Bosnien im 14. und 15. Jh. gelang es einigen Einheimischen, vor allem denjenigen, die hohe Ämter in den Städten, an den Höfen der bosnischen Könige und der Territorialherrscher bekleideten, in die Reihen des neuen Adels aufgenommen zu werden, vor allem deshalb, weil sie am Handel teilnahmen aber auch dank der Stellung, die sie am Hof inne hatten. Es gab unter den einheimischen Leuten aus Bosnien auch solche, die sich durch den Handel bereichert haben und in ihrem ökonomischen Status mit jenen Schichten in Bosnien gleichgezogen haben, die auf ihren Adel und adeliges Erbe sehr stolz waren.

Großen Reichtum durch den Handel und großes Ansehen dank der Ämter am Hof haben in Bosnien erworben: die Mikolajević-Tezalovičs (Brailo), die Pribjenović-Muržićs (Bogdan), die Pohvalićs (Pribislav), die Dobrekovičs (Grupko), die Crijepojevič-Vukotićs (Rade und Pribislav), die Obradovičs (Radoslav), die Stančićs (Mladen), die Siriničs (Stjepan), die Radmilovičs (Vučeta) und andere.

Eine bestimmte Anzahl der neuen Adelige aus Bosnien stammt von den niedrigeren Schichten der bosnischen Gesellschaft (den Händlern oder sogar den Dorfbewohnern) ab. Dank ihren eigenen Fähigkeiten und der Tatsache, daß sie schriftkundig waren sowie anderen Umständen haben sie ein bedeutendes Ansehen in der bosnischen Gesellschaft des 15. Jhs. errungen. Die Vertreter dieser Schicht hatten verschiedene Ämter und Titel inne, die früher (im 14. Jh.) nur den Adeligen, und zwar dem höheren Adel vorbehalten waren. Vertreter des neuen bosnischen Adels können unter den Schreibern, Gesandten, Städtältesten gefunden werden, einige sogar als adelige oder verehrungswürdige Ritter. Solche Ämter und Attribute trugen unter anderen: Bogdan Muržić, Brailo Tezalović, Rade Crijepović, Pribislav Pohvalić, Restoje Milohna, Tomaš Jelesić, Grupko Doberković, Pribislav Vukotić, Vučeta Radmilović, Milivoje Divčić, Ivanac Bjelojevič, Radoslav Kodespa und andere. In der vorliegenden Arbeit wurden nur diejenigen berücksichtigt, die dieses Ansehen und die Position am Hofe der Könige von Bosnien im 15. Jh. innehatten.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 21

ZAGREB

1988.

RADOVI	VOL. 21	str. 1—296	Zagreb 1988.
--------	---------	------------	--------------

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 4.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« osloboden je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

R A D O V I 2 1

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Davor

ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajeva 15, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student, Filozofski fakultet, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

ČORALIĆ LOVORKA, student Filozofski fakultet, Zagreb

JELIĆ-BUTIĆ dr. FIKRETA, Institut za radnički pokret, Zagreb

JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

KARAMAN dr. IGOR, Ružmarinka 5, Zagreb

LUČIĆ dr. JOSIP, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

MATICKA dr. MARIJAN, docent Filozofski fakultet, Zagreb

MIJATOVIĆ ANĐELKO, profesor, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu Zagreb

OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

SEKULIĆ ANTE, prof. Zagreb

VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

WOJTISKA HENRYH, Varšava, Poljska

ŽIVKOVIĆ dr. PAVAO, Filozofski fakultet, Zadar
